

Til

Utdanningsdirektoratet

Oslo 29.04.2026

Fra

Norges Døveforbund

Norges Døveforbund (NDF) ser at Utdanningsdirektoratet har fått i oppdrag å utvikle læreplan for valgfaget tegnspråk (fagkode VAL0063) som en del av *Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020*. Dette oppdraget omfatter utarbeidelse av kompetansemål, vurderingsordning og rammer for forsøk i kommuner. I tildelingsbrevet fra Kunnskapsdepartementet presiseres det at direktoratet skal utarbeide og revidere læreplaner i nye og eksisterende fag, med særlig vekt på minoritetsspråk og norsk tegnspråk. Det er gjennomført forsøk, etter søknad om deltagelse, ved Bergen kommune, Nattland oppveksttun, skoleårene 2022-2023 og 2023-2024. Det har også vært forsøk i Vindafjord kommune, Skjold skole, skoleårene 2023-2024, 2024-2025 og 2025-2026.

Det framstår åpenbart at utredningsinstruksen skulle vært brukt, men framstår som om den ikke er det. Brukermedvirkning er et grunnleggende krav i utredningsinstruksen. Instruksen (§ 3-1) slår fast at «berørte aktører skal involveres tidlig i utredningsprosessen». Dette innebærer at enkeltpersoner, organisasjoner og relevante myndigheter skal gis reell mulighet til å komme med innspill før beslutninger tas. Formålet er å sikre at tiltak utformes på et kunnskapsbasert grunnlag og at konsekvenser for brukere blir vurdert helhetlig.

NOU 2023:20 – Tegnspråk for livet lister opp **seks hoved løft** for å fremme norsk tegnspråk:

1. Sørge for opplæring i tegnspråklige miljøer
2. Sikre tidlig tilgang til tegnspråk
3. Styrke kvaliteten i opplæringen
4. Heve tegnspråklig kompetanse
5. Sikre tilgang til likeverdige tjenester
6. Fremme mer forskning på norsk tegnspråk og språkdokumentasjon

Tegnspråk for hørende elever i grunnskolen er ikke et av tiltakene som er nevnt i dokumentet. Norges Døveforbund har uttrykt skuffelse over regjeringens oppfølging av NOU 2023:20 «Tegnspråk for livet». Av de 65 foreslåtte tiltakene, blir bare 6 tiltak fulgt opp, hele 25 tiltak avvises eller gjennomføres ikke. 7 tiltak videreføres gjennom eksisterende ordninger, og 22 tiltak er fortsatt under vurdering. Det er derfor vanskelig

for vår organisasjon å se argumentasjonen for at departementet prioriterer tiltak som ikke er nevnt i NOU'en.

Norsk tegnspråk er ikke et hjelpemiddel, ei heller et spesialpedagogisk hjelpemiddel, men et språk som ofte er førstespråket til døve og hørselshemmede – og som må læres og utvikles gjennom å snakke språket med andre.

NDF er glade for at flere i samfunnet får kunnskap og ferdigheter om tegnspråk, og vet at dette er nødvendig for at vi skal bli møtt med respekt og interesse. Vi tror at dette kan føre til et bedre samfunn, både for hørende og døve, og at det er et ledd i en mangfolds forståelse i samfunnet. Dette er særlig viktig i en tid der mangfold er under sterkt press. Det er også verdifullt at klassekamerater til tegnspråklige lærer seg tilstrekkelig med tegn og forståelse til at man kommuniserer og får godt klassemiljø og vennskap. Faget kan bidra til å utvikle elevenes toleranse og interkulturelle forståelse» (*Læreplan i valgfaget tegnspråk, distribuert i møte med Udir 12.8.2025*).

Norges Døveforbund oppfatter også at Læreplan i valgfaget tegnspråk har som målsetning å være et virkemiddel til integrering og tilrettelegging av døv og hørselshemmet ungdom i barne- og ungdomsskolen. Tegnspråk hos døve og hørselshemmete barn og ungdom må forankres i samspill med personer som selv har tegnspråk som sitt førstespråk.

NDF er urolig for sosial utvikling og språkutvikling hos døve og hørselshemmede ungdommer. Utvikling og trygghet i eget språk er grunnleggende for god psykososial utvikling, Tegnspråk, som andre språk, utvikles i bruk sammen med andre førstespråksbrukere.

Norges Døveforbund understreker betydningen av å opprettholde og styrke tegnspråklige læringsmiljøer. Vi arbeider for etablering av regionale skoler for døve, kombinert med nærløse tilbud, for å sikre reell språktilgang og inkludering. Den eksisterende modellen med tvillingskoler – hvor en tegnspråklig skole samarbeider tett med en ordinær skole – gir elever et unikt tospråklig miljø med både norsk tegnspråk og norsk.

Evaluering

Norges Døveforbund etterlyser en systematisk evaluering av forsøkene med valgfaget tegnspråk, i tråd med kravene i utredningsinstruksen (§ 3-1) slik at beslutningsgrunnlaget skal være kunnskapsbasert. Forsøkene ved deltakende skoler har gitt verdifulle erfaringer, men uten en offentlig tilgjengelig evaluering mangler vi dokumentasjon på læringsutbytte, organisering og ressursbehov. En grundig evaluering er nødvendig for å identifisere alternativer, vurdere konsekvenser og sikre at en nasjonal læreplan bygger på evidens og brukervedvirkning. Norges Døveforbund vil framholde at manglende brukervedvirkning, og særlig usikkerhet knyttet til intensjonelle og utilsiktede målsetninger og resultater tilsier en grundig evaluering. Vi anbefaler at Utdanningsdirektoratet gjennomfører og publiserer en evaluering.

Kvalitet i opplæring og faglig plassering av tegnspråk

Systemet og kvaliteten på utdanningen i tegnspråk på 60 studiepoeng er etter Norges Døveforbunds vurdering ikke tilstrekkelig. Per i dag ser vi at hørende studenter som har gjennomført 60 studiepoeng i norsk tegnspråk, ofte ikke oppnår nødvendig språklig flyt. To års opplæring er langt fra nok til å utvikle den kompetansen som kreves for å bruke språket trygt, presist og profesjonelt i praksis. Dette innebærer at ferdigutdannede kandidater i mange tilfeller ikke har tilstrekkelig språklig kvalitet.

Manglende flyt i norsk tegnspråk (NTS) innebærer en reell risiko for feil eller mangelfull kommunikasjon. Når disse studentene senere underviser, for eksempel i valgfag, kan det føre til at elever får opplæring av lærere med utilstrekkelig språklig kompetanse. Dette øker risikoen for at feil videreføres i undervisningen, noe som på sikt kan påvirke utviklingen av norsk tegnspråk i negativ retning.

Videre er valgfag i skolen i stor grad aktivitetsbaserte og ikke primært rettet mot systematisk språklæring. Eksempler som «innsats for andre» og «internasjonalt arbeid» illustrerer at valgfag ofte har et bredere og mer aktivitetsorientert formål. Å plassere tegnspråk i denne fagkategorien kan bidra til en uheldig og misvisende forståelse av hva norsk tegnspråk er. Det kan skape et inntrykk av at tegnspråk først og fremst handler om å “hjelp” en gruppe, eller at det er sammenlignbart med internasjonalt arbeid, fremfor å bli anerkjent som et fullverdig språk og uttrykk for en språklig og kulturell minoritet.

Det er også viktig å se på forskjellen mellom valgfag og fremmedspråk. I fremmedspråk gis det karakter og vurdering av elevenes språkkompetanse, noe som gir innsikt i nivå og læringsutbytte. I valgfag gis det derimot ikke karakter, noe som innebærer at elevenes ferdigheter i tegnspråk i liten grad blir vurdert og fulgt opp. Dette svekker muligheten for kvalitetssikring av opplæringen.

På denne bakgrunn mener Norges Døveforbund at det ikke er hensiktsmessig å innføre tegnspråk som valgfag slik situasjonen er i dag. Risikoen for lav kvalitet i undervisningen, feil språkopplæring og misoppfatninger av tegnspråkets status er betydelig. Dersom målet er at elever skal lære språk, bør dette skje gjennom etablerte språkfag, som fremmedspråk, og ikke gjennom valgfag. Valgfag er i sin natur ikke språkfag, men aktivitetsbaserte fag, og plasseringen av tegnspråk her framstår derfor som faglig uheldig.

Oppsummering og konklusjon

Å lære tegnspråk er fint, og vi er glade for at flere vil lære. NDF vurderer likevel at tiltaket vil ha liten effekt for elever som er i norsk skole i dag. Det vil bli enkeltstående tiltak, uten tilknytning til tegnspråklige miljøer. Vi trenger at tiltakene blir evaluert, og at målsetningen blir tydeligere klargjort.

Vi er bekymret for at tiltaket ikke er utredet, ikke har en forankring i NOU og ikke er forankret i brukerorganisasjoner eller bredt i fagmiljøer.

NDF er urolig for at tegnspråk som valgfag blir vurdert som et av integreringstiltakene for døve elever, og at ressurser til disse elevene blir brukt til undervisning av hørende elever. Vi er urolig for at ressurser som skal og bør brukes på døve og hørselshemmete ungdom, regionale skoler og tvillingskoler, blir brukt til å gi undervisning i norsk tegnspråk for hørende elever. Vi oppfatter at læreplan i valgfaget tegnspråk kan være en trojansk hest der ressursene brukes på tegnspråkopplæring av hørende ungdom framfor å gi døv og hørselshemmet ungdom nødvendig språkutvikling. Vi er tilsvarende bekymret for at tegnspråkopplæring av hørende ungdom blir brukt som et rimeligere tilretteleggingstiltak enn å satse på regionale skoler eller tvillingskoler.

Vi må la døve og hørselshemmede elever som velger eller har vedtak på å ha norsk tegnspråk i undervisning, først få dekket opp dette, og få et godt og robust system og menneskelige ressurser, før det satses på et valgfag i norsk tegnspråk.

Døve barn får ikke gått i barnehager, der hvor det er levende tegnspråkmiljøer. Dette skjer fordi det er kommunene sitt ansvar, og de velger å **ikke** kjøpe barnehage plass i en annen nærkommune med andre tegnspråklige, døve og hørselshemmede barn.

Alle døveskolene er nedlagt. Den siste i 2011. Elevtallet går bare nedover i de fem grunnskolene som tilbyr opplæring i og på tegnspråk.

Det er altfor stor andel tegnspråklige, døve og hørselshemmede barn som går integrert i sin nærscole.

NDF ser og opplever at det er mange døve barn og unge som er språkdepriverte. Språkdeprivasjon oppstår når tilgangen til et naturlig språk mangler over tid. En person er fratatt tilgangen til et naturlig språk i sensitive perioder for språkutviklingen. Konsekvensene av språkdeprivasjon kan bli omfattende fordi utviklingen av språk er avgjørende for en persons kognitive, sosiale og emosjonelle utvikling. Språkdeprivasjon har fått lite oppmerksomhet i norsk sammenheng. Det å kjenne til og være bevisst på fenomenet er viktig for å forstå en persons atferd og fungering, og dermed bidra til bedre tilrettelegging og hjelp. Nyere forskning antyder at språkdeprivasjon i verste fall kan føre til alvorlige tilpasningsvansker, fordi de fleste samfunn er basert på språklig kommunikasjon.

*«Språkdeprivasjon oppstår når det er kronisk mangel på full tilgang til et naturlig språk i den kritiske perioden for språktilegnelse (når det er høy nevrologisk følsomhet for språkutvikling), omtrent de første fem årene av et barns liv» (Glickman & Hall, 2018).
«Fysiske plager som søvnproblemer, magesmerter og hodepine er også en alvorlig og omfattende konsekvens av språkdeprivasjon» (Psykolog Aurélien Mancino)*

Dette påvirker til at det er langt færre som gjennomfører videregående skole eller for den saks skyld høyere utdanning.

Det er på grunn av at i dag er det en **kraftig mangel på tegnspråkkyndige lærere** i Norge. Verst er det at elever som har lovfestet rett til opplæring i og på norsk tegnspråk, med faget *norsk tegnspråk* mange steder ikke får dette på grunn av at skolene ikke klarer å rekruttere tegnspråkkyndige lærere. Når det gjelder norsk tegnspråk som *fremmedspråk*, er det bare noen få ungdomsskoler og videregående skoler i landet som har lærerressurser til å tilby dette. Det er videre en hindring for rekrutteringen til dette faget i ungdomsskolen at elever som har valgt norsk tegnspråk som fremmedspråk i ungdomsskolen, ikke tilbys norsk tegnspråk som fremmedspråk i videregående skole som bygger på det de har lært på ungdomsskolen (nivå II), slik det gjøres med andre fremmedspråk. Å innføre *valgfag* i norsk tegnspråk i tillegg til fagene norsk tegnspråk og (norsk tegnspråk som) fremmedspråk vil kunne ha minst to alvorlige negative konsekvenser når det gjelder lærerressurser: I den grad man lykkes i å rekruttere tegnspråkkyndige lærere til valgfaget, vil situasjonen bli enda vanskeligere for elever som har faget norsk tegnspråk (tegnspråklige elever) og gjøre det enda vanskeligere for skoler å tilby norsk tegnspråk som fremmedspråk. I den grad man derimot *ikke* lykkes i å rekruttere tegnspråkkyndige lærere til valgfaget, vil valgfaget få meget begrenset verdi og knapt kunne omtales troverdig som et valgfag i norsk tegnspråk.

Det er generelt helt feil å legge opp til å bruke knappe lærerressurser på et relativt uforpliktende valgfag, når det er så mange udekkede behov hos elever som har tegnspråkrettigheter.

Mvh.

Petter Noddeland

Elisabeth Frantzen Holte

Generalsekretær

Interessepolitisk rådgiver

Norges Døveforbund

Norges Døveforbund